

STUDII ȘI COMENTARII

CZU 343.1

DOI 10.5281/zenodo.7462269

Dinu OSTAVCIUC,
dr., conf. univ.

PhD,
Associate Professor

GARANȚII NAȚIONALE PRIVIND DESFĂȘURAREA PROCESULUI PENAL ÎN TERMEN REZONABIL*

Desfășurarea procesului penal în termen rezonabil constituie un principiu general și un drept fundamental al omului. Aprecierea acestui termen are loc în baza unor criterii clar definite, care sunt analizate în prezentul articol. Este foarte important a se stabili limita începerii curgerii termenului rezonabil, precum și limita finală a acestuia. Or, cercetarea respectivă a constatat inexistența unei practici uniforme în acest sens. Totodată, articolul respectiv vine cu recomandări practice și propuneri de referință în privința soluționării dezideratelor de interpretare ambiguă în această materie și aduce claritate privind respectarea, garantarea și evaluarea termenului rezonabil al procesului penal.

Cuvinte cheie: principiu, drept fundamental, criterii, respectare, evaluare, termen rezonabil, cauză penală, jurisprudență, sancțiuni procesuale.

NATIONAL GUARANTEES REGARDING THE UNFOLDING OF THE CRIMINAL PROCESS WITHIN A REASONABLE TIME

Carrying out the criminal process within a reasonable time is a general principle and a fundamental human right. The assessment of this term takes place based on clearly defined criteria, which are analyzed in this article. It is very important to establish the starting limit of the reasonable term, as well as its final limit. Alternatively, the respective research found the non-existence of a uniform practice in this regard. At the same time, the respective article comes with practical recommendations and reference proposals regarding the resolution of the desired ambiguous interpretation in this matter and brings clarity regarding the observance, guarantee and evaluation of the reasonable term of the criminal process.

* Articol elaborat în baza proiectului „Asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare: normativul procesual penal național, practici europene și internaționale”, din cadrul Programelor de Postdoctorat pentru anii 2022-2023, cu cifrul 22.00208.0807.04/PD I.

Keywords: principle, fundamental right, criterion, observance, assessment, reasonable term, criminal case, jurisprudence, procedural sanctions.

Introducere. Unul dintre scopurile procesului penal este protejarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, implicit ale victimelor infracțiunii. Garanțiile acestei protecții includ începerea în timp util a urmăririi penale, cercetarea obiectivă, completă și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei, identificarea faptuitorilor și aducerea lor în fața justiției cât mai curând posibil. Termenele procedurale sunt importante pentru asigurarea regimului de legalitate atât în efectuarea acțiunilor procesuale și adoptarea hotărârilor de procedură, cât și în realizarea procesului penal în ansamblu.

Semnificația procesuală a termenelor constă în faptul că limitează durata acțiunilor procesuale, contribuind astfel la stabilitatea statutului juridic al participanților la procesul penal într-un anumit timp. Pe de altă parte, termenele procesuale fac posibilă optimizarea procesului penal, prevenind încetneala, birocrăția, predeterminarea ritmului de desfășurare a acțiunilor procesuale, asigurând astfel depistarea cât mai rapidă a infracțiunilor.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestei publicații a fost folosit materialul teoretic, normativ și empiric. De asemenea, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigație științifică specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Scopul cercetării. Cercetarea și analiza garanțiilor naționale și a jurisprudenței în materia respectării termenului rezonabil de soluționare a cauzelor penale și efectul nerespectării condițiilor stabilite de actele interne, în vederea respectării drepturilor participanților în procesul penal.

Rezultate obținute și discuții. Curtea Supremă de Justiție, a menționat că „(...) necesitatea respectării termenelor rezonabile a pro-

cesului de judecată nu poate justifica limitarea altor drepturi, prevăzute în art. 6 din Convenția Europeană (de exemplu, dreptul la egalitatea procedurală ale părților din proces, dreptul inculpatului de a pune o întrebare martorului acuzării). Astfel, instanța nu ar trebui sub pretextul respectării termenelor rezonabile în cadrul procesului de judecată să refuze în cercetarea probelor necesare pentru o completă și corectă soluționare a cazului, care pe cale de consecință ar încălca principiul egalității armelor.” [22, pct. 13]

Lăudabil pentru legislatorul moldav este că acesta prin formularea principiului „desfășurarea procesului penal în termen rezonabil” cuprinde toate fazele și etapele procesului penal, implicit faza de verificare a sesizării cu privire la infracțiune.

Termenul rezonabil al desfășurării procesului penal nu este definit în concret în Constituția Republicii Moldova, însă acesta se desprinde din alte norme constituționale, implicit din accesul liber la justiție. Totodată, potrivit art. 15 din Constituție, „Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.”

Curtea Constituțională s-a expus asupra termenului rezonabil, apreciind că este un principiu fundamental al procesului penal. Astfel, „(...) Principiul termenului rezonabil al procesului penal reprezintă un element al aplicării dreptului la un proces echitabil. Conform acestui principiu, organele de urmărire penală și instanțele de judecată au obligația de a asigura soluționarea cauzelor penale într-un termen rezonabil (a se vedea HCC nr. 3 din 23 februarie 2016, § 78).” [15, pct. 30]

Potrivit art. 19 alin. (1) CPP, „Orice persoană are dreptul la examinarea și soluționarea cauzei sale în mod echitabil, în termen rezonabil (...)”

„Deși art. 19 CPP RM este unul declara-

tiv, următorul art. 20 CPP RM instituie criteriile care ar permite a constata dacă termenul rezonabil este respectat, care sunt inspirate din jurisprudența CtEDO.” [5, p. 87]

În aceeași ordine de idei, menționăm că, potrivit art. 20 alin. (1) CPP, „Urmărirea penală și judecarea cauzelor penale se face în termene rezonabile.” Din reglementările respective deducem că legislatorul a stabilit în CPP doar două faze ale procesului penal. Respectiv, s-ar presupune că curgerea termenului rezonabil ar începe din momentul începerii urmăririi penale. Reieșind din prevederile art. 1, 274, 279 CPP, deducem că până la începerea urmăririi penale organul de urmărire penală verifică sesizarea cu privire la infracțiune și stabilește dacă există bănuiala rezonabilă cu privire la infracțiune, pentru a decide începerea sau neînceperea urmăririi penale [3, p. 55-57]. Pentru a nu se lăsa interpretări ambigue asupra normei cercetate, propunem ca art. 20 alin. (1) CPP să fie modificat și completat asemănător denumirii normei, adică „Desfășurarea procesului penal se face în termene rezonabile.” În așa mod vor fi clarificate toate întrebările și nu vor exista dubii privind conținutul acestei norme.

Curtea Constituțională a specificat că „ (...) Principiul termenului rezonabil al procesului penal reprezintă un element al aplicării dreptului la un proces echitabil. Conform acestui principiu, organele de urmărire penală și instanțele de judecată au obligația de a asigura soluționarea cauzelor penale într-un termen rezonabil (a se vedea HCC nr. 3 din 23 februarie 2016, § 78).” [15, pct. 30]

„(...) În materie penală, acest drept urmărește ca persoana să nu fie subiectul unei acuzații pentru o perioadă îndelungată de timp.” [15, pct. 31]

În aceeași ordine de idei, este de menționat faptul că reieșind din practica Curții Europene, dar și din dispozițiile art. 63 alin. (1) și (1/1) CPP, desprindem că termenul rezonabil curge din momentul reținerii persoanei, iar aplicarea în privința acesteia a unei măsuri neprivative de libertate, recunoașterea ace-

tea în calitate de bănuț se face din momentul începerii primei acțiuni procedurale efectuate în raport cu această persoană. Astfel, termenul decurge și din momentul audierii persoanei, percheziției, începerii urmăririi penale în privința unei persoane etc.

Există o practică neuniformă în ceea ce privește curgerea termenului rezonabil, aplicabil și momentului curgerii termenului menținerii persoanei în calitate de bănuț, la emiterea ordonanței de începere a urmăririi penale, adică atunci când persoanei i se aduce o acuzație în materie penală.

Prima categorie de cauze penale se referă la emiterea ordonanței de începere a urmăririi penale în privința unei persoane, indicată concret în acest act procedural. Potrivit practicii judiciare, „Conform art. 63 CPP în cazurile în care a fost pornită urmărirea penală împotriva unei anumite persoane, din momentul respectiv se va considera, că această persoană anumită deține calitatea de bănuț, indiferent de faptul dacă a fost sau nu dată ordonanța de recunoaștere în calitate de bănuț.” [17, pct. 5.2]

A doua categorie de cauze penale se referă la situația în care organul de urmărire penală indică persoana concretă în partea descriptivă a ordonanței de începere a urmăririi penale, iar în partea de dispunere a acestui act procedural indică doar fapta infracțională și calificarea juridică a acesteia. Cu alte cuvinte, practica judiciară în asemenea cazuri consideră că urmărirea penală a fost pornită *in rem* și nicidecum *in personam*, motivând obținerea statutului de bănuț doar actele reglementate de art. 63 alin. (1) CPP.¹ Totodată, unele instanțe de judeca-

¹ De exemplu: DCSJ în cauza C. V., emisă în Dosarul nr. 4-1re-113/2020 (pct. 6, subpct. 6.1. teza (17)). Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2037 [accesată: 14.09.2022]. Un alt exemplu elocvent este Încheierea Judecătorei Chișinău (sediul Centru) din 20.02.2017, emisă în Dosarul nr. 10-657/2017, judecătorul de instrucție a respins ca neîntemeiată plângerea apărării privind declararea nulității ordonanței procurorului privind punerea persoanei sub urmărire penală, invocând: „argumentele invocate de avocat în plângere, referindu-se la încălca-

tă se expun doar în favoarea actelor prin care persoana obține statut de bănuț, adică doar a celor indicate în art. 63 alin. (1) CPP. Aceste argumente, în viziunea noastră, nu sunt plauzibile și sunt contrare prevederilor art. 63 alin. (1/1) CPP, precum și practicii Curții Europene.

Problema respectivă a fost ridicată prin recurs în interesul legii de președintele Uniunii Avocaților din Republica Moldova. Plenul Colegiului penal al CSJ a respins recursul în interesul legii ca inadmisibil, motivând că nu este o problemă de drept. Tot în această Decizie, CSJ a menționat că „Sub acest aspect, se accentuează, că legea procesual-penală determină strict, că termenul de menținere a calității de bănuț se calculează începând cu data emiterii actelor procedurale, prevăzute în art. 63 alin. (1) pct. 1)-3) Cod de procedură penală, iar în cazul constatării faptului că față de o persoană există anumite bănuțeli rezonabile, cu privire la săvârșirea unei infracțiuni și în raport cu aceasta, sunt efectuate anumite acțiuni procedurale, care creează repercusiuni importante asupra

rea termenelor prevăzute de art. 63 Cod de procedură penală, și anume termenul de 3 luni, nu sunt aplicabile în speță, deoarece din textul ordonanței de pornire a urmăririi penale (...) nu rezultă că urmărirea penală este pornită în privința cet. EL, fiind doar descrise circumstanțele în care se deplasa și a fost stopat automobilul condus de ultima. Mai mult, instanța a constatat, că organul de urmărire penală corect a stabilit că, la data pornirii urmăririi penale, organul de urmărire penală avea o bănuțală rezonabilă privind comiterea infracțiunii, însă fără ca aceste bănuțeli să fie suficiente pentru recunoașterea calității procedurale de bănuț. Termenul prevăzut la art. 63 Cod de procedură penală începe să curgă nu de la data existenței bănuțelii privind comiterea unei infracțiuni, ci de la data când persoanei îi este recunoscută calitatea de bănuț în ordinea stabilită de legislația procesual penală, dată de la care persoana dobândește drepturile procedurale corespunzătoare, de care nu putea beneficia anterior. Drept urmare, instanța de judecată constată că procurorul corect și întemeiat a purces la punerea sub învinuire a EL, care i-a fost adusă la cunoștință în prezența avocatului la (...), astfel că aceste măsuri procesuale prevăzute de lege să fie necesare într-o societate democratică, care au ca scop legitim de a asigura măsuri eficiente de luptă cu criminalitatea.”

situației persoanei, potrivit alin. (1/1) art. 63 Cod procedură penală, organele de urmărire penală au obligația să recunoască această persoană în calitate de bănuț și să aducă la cunoștință informația despre drepturile prevăzute la art. 64 Cod de procedură penală.” [19]

Referitor la acest subiect s-a expus și CC, care a specificat că „Curtea observă că soluția legislativă prevăzută de alin. (11) din articolul 63 din cod reprezintă o excepție de la alin. (1) din același articol și corespunde celui de-a doilea element al noțiunii de „acuzăție în materie penală” în sensul Convenției, care se manifestă prin existența unor „repercusiuni importante asupra situației (persoanei)”. Excepția menționată constă în faptul că, în cazul în care față de o persoană există anumite bănuțeli rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni și în raport cu aceasta sunt efectuate anumite acțiuni procedurale, care creează repercusiuni importante asupra situației persoanei, organele de urmărire penală au obligația de a recunoaște această persoană în calitate de bănuț în decurs de 5 zile din momentul de începere a primei acțiuni procedurale.” [14] Prin urmare, CC constată că repercusiunile asupra situației persoanei corespund acuzației în materie penală, adică chiar din momentul de începere a primei acțiuni procedurale efectuate în privința persoanei.

Din analiza efectuată deducem că nu există o practică uniformă privind începerea curgerii termenului rezonabil și a acuzației în materie penală, de aceea recomandăm CSJ să întreprindă măsuri în vederea emiterii unei recomandări metodice cu privire la acest subiect. Totodată, considerăm oportună modificarea și completarea art. 63 CPP, care să prevadă în concret aceste deziderate.

Constatăm că termenul rezonabil curge din momentul reținerii, emiterii ordonanței sau încheierii de aplicare a măsurilor preventive neprivative de libertate, emiterii ordonanței de recunoaștere în calitate de bănuț (învinuit), emiterii ordonanței sau a încheierii de aplicare a sechestrului, a percheziției, a măsurilor speciale de investigații, a audierilor sau orice alte

acțiuni procesuale în raport cu persoana. Or, aceste acțiuni, după noi, creează repercusiuni importante asupra situației persoanei.

„La evaluarea termenului rezonabil trebuie luat în considerare termenul până când acuzațiile nu mai afectează situația unei anumite persoane și incertitudinea cu privire la statutul său juridic a fost eliminată.” [5, p. 89]

„Curtea menționează că exercitarea accesului liber la justiție și a dreptului la un proces echitabil nu poate avea loc decât într-un anumit cadru juridic, stabilit de legislator, cu respectarea anumitor exigențe, care previn eventualele abuzuri și tergiversarea soluționării cauzelor deduse judecării.” [18, pct. 16]

„Folosirea termenelor limitative privește asigurarea bunei-administrații a justiției și respectarea, în special, a principiului securității juridice.” [21, pct. 44]

CC a menționat că „În jurisprudența sa, Curtea Europeană a stabilit că durata rezonabilă a unei proceduri trebuie apreciată în funcție de circumstanțele cauzei și cu ajutorul următoarelor criterii: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului și cel al autorităților competente, precum și miza litigiului pentru cel interesat (e.g. a se vedea *Nakhmanovich v. Rusia*, 2 martie 2006, § 95; *Holomiov v. Moldova*, 7 noiembrie 2006, § 137; *Hajibeyli v. Azerbaidjan*, 10 iulie 2008, § 50; *Cravcenco v. Moldova*, 15 ianuarie 2008, § 44; *Matei și Tutunaru v. Moldova*, 27 octombrie 2009, § 55; *Panzari v. Moldova*, 29 septembrie 2009, § 31; *Chiarello v. Germania*, 20 iunie 2019, § 45).” [22, pct. 32]

Legislația autohtonă, prin prisma art. 20 alin. (2) CPP, reglementează criteriile de apreciere a termenului rezonabil. Așadar, potrivit acestei norme procesuale criteriile menționate sunt următoarele:

1) Complexitatea cazului. Pentru evaluarea acestui criteriu este necesar a se ține cont și de numărul victimelor sau părților vătămate, necesitatea confruntărilor, dispunerea măsurilor speciale de investigații și necesitatea prelungirii acestora și alte probleme de fapt și de drept.

2) Comportamentul părților la proces. „În timp ce autoritățile sunt responsabile pentru organizarea și desfășurarea procesului penal, conduita inculpatului în exercitarea dreptului la apărare poate influența durata procedurii. O atitudine cooperantă din partea acestuia poate mări rapiditatea efectuării urmării penale și poate reduce durata judecării. Mai mult, recunoașterea săvârșirii infracțiunii pentru care inculpatul este urmărit sau judecat poate constitui premisa declanșării unei proceduri de judecată abreviate, reducându-se considerabil durata de soluționare a procesului penal.” [1, p. 34]. Viceversa, durata procedurilor poate fi prelungită urmare a înaintării diferitelor plângeri sau cereri atât în faza de urmărire penală, cât și în faza instanțelor de judecată, implicit a celor ierarhic superioare.

Astfel, „un aspect important în analiza acestui criteriu privește echilibrul între două drepturi fundamentale ale inculpatului: dreptul de soluționare a cauzei într-un termen rezonabil și dreptul de a dispune de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării. Durata de timp necesară inculpatului pentru pregătirea apărării nu poate constitui o întârziere nejustificată în desfășurarea procesului și nu poate duce la încălcarea dreptului la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil.” [1, p. 35]

În situația în care în privința bănuțului, învinuțului ori inculpatului sunt dispuse investigații în vederea căutării acestora, adică aceste persoane se sustrag de la urmărirea penală, această perioadă nu va fi inclusă în durata totală a procedurilor.

„Bănuțului/învinuțului nu-i poate fi imputată vinovăția față de tergiversarea urmăririi penale, atâta timp cât comportamentul acestuia se află în limitele permissive ale prevederilor Codului de procedură penală cu privire la apărarea sa. [5, p. 92, 93]

3) Conduita organului de urmărire penală și a instanței de judecată. „Acest criteriu este cel mai relevant pentru a se aprecia termenul rezonabil al procedurilor, fiind necesar a fi analizat cu prioritate.” [11, p. 47]

Există cazuri când termenul nerezonabil este justificat prin volumul mare de lucru a instanțelor de judecată.

„(...) Curtea subliniază că numărul mare de martori trebuie luat în calcul la evaluarea termenului rezonabil. Totuși, instanța de judecată nu este obligată să cheme și să audieze orice martor (Jorgic v. Germania [MC], 12 iulie 2007, § 82) indicat de către procuror sau de către apărător, mai ales atunci când acel martor nu va spune nimic nou, ci va reitiera ceea ce au declarat și alți martori. În cazul Murtazaliyeva v. Rusia [MC], 18 decembrie 2018, § 158, Curtea Europeană a stabilit că cererea de a examina un martor trebuie să fie motivată în mod suficient, iar declarațiile trebuie să fie pertinente pentru obiectul acuzației, i.e. pentru „stabilirea adevărului” sau pentru „posibilitatea sa de a influența soluția unui proces” ori „de a consolida în mod obiectiv poziția apărării sau a acuzării”. Mai mult, decizia de a nu examina martorul trebuie să nu submineze caracterul echitabil general al procedurilor. Instanțelor de judecată le revine sarcina să aplice aceste principii în fiecare caz concret.” [16]. Privitor la acest criteriu, în calitate de justificări ale perioadelor în care autoritățile judiciare nu au întreprins nicio acțiune în vederea efectuării acțiunilor de urmărire penală, fie de judecare a cauzelor, pot fi înaintate: termenul de aflare a persoanei care efectuează urmărirea penală, a procurorului sau judecătorului în concediu ordinar sau de boală; lipsa de experiență a unor funcționari în vederea soluționării cauzelor penale specifice; organizarea unor greve de către avocați; dezordini în masă în zona unde au loc cercetările etc. Toate aceste justificări nu sunt relevante și nu sunt o scuză pentru organele judiciare sau chiar pentru statele semnatare a Convenției. Argumentele respective sunt neîntemeiate și respinse de CtEDO.

4) Importanța procesului pentru cel interesat. „Analizând în ansamblu jurisprudența Curții, constatăm că încălcarea dreptului la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil poate fi invocată, în principiu, de către persoana

acuzată (suspect sau inculpat), dar și de către victimă (persoana vătămată sau partea civilă), în unele situații speciale. Totodată, partea responsabilă civilmente poate invoca încălcarea termenului rezonabil, întrucât este subiectul pasiv al contestației formulate de partea civilă cu privire la drepturi și obligații cu caracter civil.” [1, p. 42] Partea civilă beneficiază de garanțiile prevăzute la art. 6 paragr. 1 CEDO, doar în latura civilă, celelalte paragrafe ale normei vizate se referă doar la persoana acuzată.

„Trebuie avute în vedere (...) faptul că acuzatul este privat de libertate pe parcursul procedurii, implicațiile sociale pe care o procedură îndelungată le poate produce asupra reclamantului, având în vedere calitatea sa de funcționar. Urmărirea penală se va desfășura în termene pe cât este posibil de restrânse în cazul limitării persoanei în anumite drepturi sau impunerii anumitor restricții prevăzute de Codul de procedură penală, aici evidențiem aplicarea măsurilor preventive, starea de sănătate a persoanei etc.” [5, p. 94]

Legislația națională reglementează garanții efective pentru persoanele în privința cărora a fost aleasă măsura preventivă – arestul preventiv. Astfel, potrivit art. 20 alin. (3) CPP, „Urmărirea penală și judecarea cauzelor penale în care sunt bănuți, învinuiți, inculpați arestați preventiv, precum și minori, se fac de urgență și în mod preferențial.” Reieșind din prevederile art. 186 alin. (6) CPP, termenul rezonabil de soluționare a cauzei în privința persoanei arestate preventiv, pentru ambele faze ale procesului penal (faza de urmărire penală și faza judecării cauzei), este de 12 luni. În acest termen instanța de fond trebuie să pronunțe sentința.

În aceeași ordine de idei, menționăm că „Garanții speciale privind realizarea urmăririi penale în termene proximale pentru minori și persoanele arestate sunt impuse prin intermediul prevederilor art. 20 alin. (3), 186 alin. (6) și (8) CPP.” [5, p. 94] Din analiza normelor indicate, menționăm că termenul de soluționare a cauzei penale în privința minorilor arestați preventiv nu va depăși 8 luni, până la pronunțarea

sentinței de către instanța de fond.

Garanții efective în vederea soluționării cauzei într-un termen rezonabil, în baza acestui criteriu, sunt consacrate în art. 476 CPP. Astfel, „Dacă, la săvârșirea infracțiunii, împreună cu minorul au participat și adulți, cauza în privința minorului se disjunge pe cât e posibil, formând un dosar separat. În cazul în care disjungerea nu este posibilă, dispozițiile cuprinse în prezentul capitol se aplică numai față de minor.”

Legislatorul moldav a reglementat separat aceste criterii, astfel dând acestor categorii de persoane o relevanță mai mare. Considerăm acest lucru unul lăudabil, deoarece cu adevărat aceste persoane se află într-o situație mai defavorabilă în raport cu persoanele cercetate în libertate și, respectiv, cu adulții.

5) vârsta de până la 18 ani a victimei.

„Starea de minorat a victimei se ia în considerație la stabilirea respectării termenului rezonabil. Aceasta, ca și alte instituții procesual-penale, are ca și scop a oferi o protecție mai mare, prin accelerarea instrumentării cauzei, pentru a evita pe cât e de posibil consecințele nefaste ale procesului penal asupra acestor categorii de persoane.” [9, p. 69]

Art. 59 alin. (1) CPP prevede că „(...) Minorul căruia i s-a cauzat prejudiciu prin infracțiune va fi considerat parte vătămată fără acordul său.” Probleme legate de noțiunile între victimă și parte vătămată, în special când este vorba despre un minor, a fost expusă de noi în nenumărate rânduri. [4, p. 140, 141; 6, p. 16, 17] Un remediu pentru partea vătămată, inclusiv și cea minoră, este reglementat în art. 60 alin. (1) pct. 19) CPP, care acordă dreptul acestei părți să sesizeze procurorul ierarhic superior sau, după caz, instanța de judecată despre încălcarea termenului rezonabil, implicit prin reprezentanți legali.

În conformitate cu art. 20 alin. (4) CPP, „Respectarea termenului rezonabil la urmărirea penală se asigură de către procuror, iar la judecarea cazului – de către instanța respectivă.” Potrivit art. 52 alin. (1) pct. 7) și art. 259 CPP, procurorul stabilește și verifică respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale.

Acest termen se stabilește de procuror printr-o ordonanță, având în vedere criteriile de apreciere a acestui termen reglementate în art. 20 alin. (2) CPP, dar și de practica Curții Europene în temeiul art. 7 alin. (8) CPP. Termenul stabilit de procuror este obligatoriu și poate fi prelungit din oficiu sau la demersul motivat al ofițerului de urmărire penală.

Din analiza art. 259 alin. (3) CPP considerăm oportună modificarea și completarea normei vizate, deoarece prin utilizarea cuvântului „acestuia” nu este clar și poate fi interpretat atât la solicitarea procurorului, cât și la solicitarea ofițerului de urmărire penală. De aceea propunem înlocuirea cuvântului „acestuia” cu cuvântul „ultimului”, astfel norma va deveni clară și aplicabilă.

Prevederile art. 259 alin. (4) CPP reglementează necesitatea prelungirii termenului de urmărire penală și împuternicirea ofițerului de urmărire penală de a întocmi demersul corespunzător. În această situație în raport cu cazurile de exercitare a urmăririi penale de către procuror apare întrebarea logică: cine va înainta demersul motivat atunci când va expira termenul și va exista necesitatea prelungirii acestuia? Prin urmare, este logic că în cazul dat nu este necesar întocmirea demersului respectiv și rolul ofițerului de urmărire penală nu are relevanță. De aceea, optăm pentru modificarea și completarea art. 259 alin. (4) CPP, astfel ca acesta să reglementeze posibilitatea procurorului de a prelungi termenul din oficiu, fie atunci când cauza se află la controlul procurorului, fie în cazul exercitării urmăririi penale de către acesta.

O altă garanție în vederea respectării termenului rezonabil este consacrată în art. 53/1 alin. (3) lit. c) CPP, care acordă procurorului ierarhic superior dreptul de a retrage materialele și cauzele penale repartizate unui procuror și transmiterea acestora spre examinare altui procuror în cazul în care mai mult de 30 de zile în mod nejustificat nu se întreprind acțiuni necesare pe cauza penală.

O garanție asemănătoare este reglemen-

tată în art. 56 alin. (3) lit. b) CPP, care acordă dreptul conducătorului organului de urmărire penală retragerea materialelor și a cauzelor penale unui ofițer de urmărire penală și transmiterea lor altui ofițer de urmărire penală în cazul absenței celui dintâi, dacă există cauze obiective care justifică urgența și care împiedică prezentarea acestuia. În acest caz, conducătorul organului de urmărire penală informează procurorul care conduce urmărirea penală în cauza penală retrasă și repartizată.

Garanții efective acordă și prevederile art. 271 alin. (4) CPP, care împuternicește procurorul ierarhic superior să retragă cauza penală de la un organ de urmărire penală și să o transmită altui organ similar, în cazul constatării că nu a fost asigurată în termen rezonabil cercetarea completă, obiectivă și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei în vederea stabilirii adevărului.

Pentru a respecta termenul rezonabil, în vederea netergiversării examinării cauzelor penale, legea instituie garanții suplimentare pentru învinuit, stipulate în art. 66 alin. (2) pct. 35) CPP, care acordă dreptul învinuitului de a sesiza procurorul ierarhic superior sau, după caz, instanța de judecată dacă consideră că soluționarea cauzei sale se tergiversează. „Garanții suplimentare de netergiversare a urmării penale în privința învinuitului găsim în dispozițiile art. 289, 290 și 291 CPP.” [5, p. 97]

Dispozițiile art. 292 alin. (2) CPP impun garanții în vederea termenului rezonabil, atunci când procurorul constată că urmărirea penală nu este completă sau nu au fost respectate dispozițiile legale la desfășurarea urmării penale și restituie cauza organului de urmărire penală, dispunând un termen concret de urmărire pentru completarea urmării penale sau, după caz, eliminarea încălcărilor comise. Pe de altă parte, atunci când consideră necesar, procurorul în baza art. 292 alin. (4) CPP, într-un termen rezonabil, efectuează personal acțiunile procesuale pentru completarea urmării penale sau pentru refacerea acțiunilor efectuate cu încălcarea dispozițiilor legale, iar

apoi procurorul va decide asupra soluției de terminare a urmării penale, restituirea cauzei organului de urmărire penală sau transmiterea acestei cauze după competență.

Alte garanții sunt reglementate în art. 293 alin. (4) CPP, care prevede că „*Termenul pentru a se lua cunoștință de materialele urmării penale nu poate fi limitat, însă în cazul în care persoana care ia cunoștință de materiale abuzează de situația sa, procurorul fixează modul și termenul acestei acțiuni, reieșind din volumul dosarului.*” Această garanție este instituită de legea procesuală penală împotriva abuzului de drept, în special al părții apărării, când în mod intenționat tergiversează termenul de facere a cunoștinței cu materialele cauzei penale.

Referitor la termenul fixat de procuror în temeiul art. 293 alin. (4) CPP, este de menționat că „CPP nu prevede un termen ce urmează a fi respectat de partea în proces pentru a depune cereri în legătură cu terminarea urmării penale. Din conținutul art. 294 alin. (2) CPP rezultă că cererile pot fi incluse în procesul-verbal privind prezentarea materialelor dosarului, dar și pot fi depuse separat. În al doilea caz legea nu prevede un termen expres. Considerăm important de a interveni în cadrul legal pentru a preciza un termen concret de decădere înăuntrul căruia părțile vor fi în drept de a prezenta cereri scrise în condițiile art. 294 alin. (2) CPP.” [5, p. 98]

Există și alte garanții stabilite în CPP, referitoare la termenii procesuali de îndeplinire a unui act procedural sau a unei acțiuni procesuale. De exemplu, termenul soluționării cererilor înaintate de către părți în ordinea art. 244-247 CPP (15 zile), soluționarea cererilor în legătură cu terminarea urmării penale (15 zile), termenul examinării plângerilor depuse în ordinea art. 298-299/2 CPP (15 zile), termenul depunerii plângerii către judecătorul de instrucție în temeiul art. 313 CPP (10 zile), termenul transmiterii cauzei în instanța de judecată în cazul în care persoana se află în arest preventiv sau arest la domiciliu (10 zile) etc.

În urma analizei normelor procesua-

le penale constatăm că, potrivit art. 296 alin. (1) CPP, „După prezentarea materialelor de urmărire penală, procurorul, cu excepția cazurilor stipulate la art. 516 alin. (1), întocmește rechizitoriul imediat sau în limitele termenului rezonabil.” Considerăm că utilizarea termenului „imediat” sau „în limitele termenului rezonabil” este unul interpretabil, deoarece legea procesuală penală nu reglementează și nu explică aceste noțiuni. De exemplu, prin termen imediat se poate avea în vedere că rechizitoriul se va întocmi imediat (în aceeași clipă) după prezentarea materialelor, iar limitele termenului rezonabil ar putea fi determinate de timpul efectuării urmăririi penale, care este la fel unul rezonabil. Prin urmare, este necesar a interveni în completarea și modificarea art. 296 alin. (1) CPP în vederea stabilirii unui termen concret de întocmire a rechizitoriului.

Controlul judiciar al urmăririi penale de asemenea se prezintă ca garanții efective în vederea respectării termenului rezonabil, în special atunci când legea instituie termeni concreți pentru soluționarea plângerilor. „Se cere de menționat că, potrivit alin. (4) al art. 313 Cod de procedură penală, plângerea împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organului de urmărire penală și ale organelor care exercită activitatea specială de investigații se examinează de către judecătorul de instrucție în termen de 10 zile. Ulterior, încheierea respectivă poate fi atacată în termen de 15 zile, de la data pronunțării, la instanța de recurs competentă. Prin prisma acestor dispoziții imperative, exhaustiv prevăzute de lege, se constată că în Codul de procedură penală este prevăzut un termen restrâns pentru examinarea plângerilor în ordinea art. 313 Cod de procedură penală, pentru a nu se afecta termenul rezonabil de desfășurare a urmăririi penale.”²

² În acest sens CSJ (...) specifică faptul că în caz de casare a încheierii judecătorului de instrucție și dispunere a rejudecării cauzei în instanța de fond, se pune în pericol termenul judecării plângerii și, în general, cel de desfășurare a urmăririi penale, care duce în consecință la încălcarea drepturilor participanților la un proces echitabil, examinat în termene restrânse. Practica judiciară prin care se remite cauza la reju-

decașare în situația în care, la efectuarea urmăririi penale, există pericolul încălcării termenului rezonabil, participanții la proces pot adresa judecătorului de instrucție o cerere privind accelerarea urmăririi penale. Examinarea cererii se face în absența părților, în termen de 5 zile lucrătoare, de către judecătorul de instrucție la locul efectuării urmăririi penale. Judecătorul de instrucție printr-o încheiere motivată este în drept a adopta una din următoarele două soluții:

- obligă organul de urmărire penală să întreprindă un act procesual, stabilind, după caz, un anumit termen pentru accelerarea procedurii;

- respinge cererea.

Aceste remedii sunt stabilite în art. 20 alin. (5) și (6) și art. 300 alin. 3/1 CPP.

„Învinuitul dispune de un instrument procesual de apărare a dreptului la respectarea celerității procesului prin utilizarea recursului accelerator. Mai mult, faptul că este suspendată cauza penală nu poate servi drept temei de respingere a plângerii înaintate în baza articolului 20 din Codul de procedură penală.” [15, pct. 38]

În opinia CC, „(...) faptul că este suspendată cauza penală nu poate servi drept temei de respingere a plângerii înaintate în baza articolului 20 din Codul de procedură penală.” [15]

Referitor la examinarea cererii de accelerare a urmăririi penale ne-am expus în alte lucrări [7, p. 123-132], așa că nu ne vom repeta, menționând doar că legislația procesuală penală trebuie completată și modificată pentru a reglementa conținutul cererii de accelerare, procedura examinării acestei cereri, impune-

decare nu exclude casarea de două și mai multe ori a încheierilor adoptate de judecătorul de instrucție pe aceeași cauză, ceea ce în consecință ar putea duce la încălcarea principiului celerității. Recomandarea nr. 71 a CSJ cu privire la judecarea recursului împotriva încheierilor adoptate în ordinea prevăzută de art. 313 CPP; Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și reglementările naționale. Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, 2020, p. 99.

rea judecătorului de instrucție a stabili termeni concreți în vederea terminării urmăririi penale.

Pentru ca învinuitul, persoana vătămată, partea civilă sau partea responsabilă civilmente care a avut de suferit din cauza duratei nerezonabile a procesului penal să aibă plinitudinea exercitării drepturilor lor, este necesar ca acestea să beneficieze nu doar de o procedură exclusiv scrisă, dar și de contradictorialitate și oralitate, componente ce țin de esența dreptului la un proces echitabil și a dreptului la apărare. De asemenea, dreptul participanților la procesul penal de a lua cunoștință de toate argumentele prezentate instanței de către oponentii procesuali și de a le combate, ar permite de a asigura egalitatea armelor. Având în vedere cele expuse considerăm oportun de a propune modificarea cadrului normativ, astfel încât judecătorul de instrucție și părțile în proces să examineze cererile de accelerare a urmăririi penale similar procedurii prevăzute în art. 313 CPP, aplicate în mod corespunzător. [2, p. 54, 55]

Respectarea termenului rezonabil la judecarea cauzei concrete se va verifica la solicitarea părților în condițiile legii de către instanța de fond (art. 20 alin. (4) CPP), de către instanța de apel (art. 414 alin. (7) CPP), de către instanța de recurs (art. 435 alin. (2) CPP) și, în caz de constatare, se va argumenta în hotărârea respectivă.

Un remediu intern eficient de apărare a dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei a fost instituit prin Legea nr. 87 din 21 aprilie 2011 „Privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești”. Potrivit art. 4 alin. (2) al Legii 87, „În cauzele în care se pretinde încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei, cererea de chemare în judecată poate fi depusă în cadrul examinării cauzei în fond sau în decursul a 6 luni de la intrarea în vigoare a ordonanței procurorului de încetare a urmăririi penale sau de scoatere de sub urmă-

rire penală (s.a.) ori a actului judecătoresc de dispoziție.”

„Potrivit art. 1 alin. (2) din legea enunțată, aplicarea și interpretarea termenelor din această lege se face prin prisma legislației naționale, a prevederilor Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului.” [22, pct. 13]

Respectarea termenului rezonabil la judecarea cauzelor concrete se verifică de către instanța ierarhic superioară în procesul judecării cauzei respective pe calea de atac ordinară sau extraordinară.

Una din condițiile cumulative pentru constatarea anchetei eficiente a relelor tratamente și a cazurilor de omor este promptitudinea anchetei. Sub acest aspect, CC „notează că respectarea termenului rezonabil la etapa urmăririi penale este asigurată de către procuror; la judecarea contestațiilor măsurilor întreprinse de procuror - de către judecătorul de instrucție; iar la judecarea cazului - de către instanța de judecată.” [15]

Celeritatea urmăririi penale asigură nu numai eficiența investigațiilor, dar și respectarea dreptului bănuțului și învinuitului (în unele cazuri și a părții civile)³ la examinarea cauzei într-un termen rezonabil, prevăzut de art. 6 par.1 CEDO.

Instanța de apel a determinat și nerespectarea termenului rezonabil de examinare a cauzei penale prevăzut de art. 20 Cod de procedură penală. „Instanța de apel a notat că la examinarea cauzei penale a fost încălcat ter-

³ De ex.: În baza Deciziei Colegiului Civil, comercial și de contencios administrative CSJ din 28.06.2012 în cauza SRL „A.-M.” c. Ministerului Finanțelor – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2r-444/12) s-a hotărât încasarea în beneficiul reclamantului cu titlu de prejudiciu moral 80 000 în calitate de compensare pentru violarea termenului rezonabil al procesului – examinarea cauzei penale în care reclamantul este parte vătămată și parte civilă timp de zece ani (șase ani la faza urmăririi penale (s.a.) și patru ani (s.a.) în instanța de judecată). Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.

menul de numire a ședinței preliminare, cu atât mai mult că inculpatul, Podarilov Iurie s-a aflat în stare de „arest preventiv”, fapt care urma să determine instanța de judecată să numească ședința preliminară în regim de urgență și prioritate, fapt respins însă neîntemeiat de către prima instanță.” [20]

Propunem de a interveni legislativ în dispozițiile art. 19 CPP, pentru a exclude „termenul rezonabil”, deoarece actualmente atât art. 19 CPP, cât și art. 20 CPP reglementează aceeași noțiune, ceea ce provoacă o tautologie juridică, interzisă de art. 54 alin. (1) lit. g) din Legea cu privire la actele normative. [12]

Analizând jurisprudența, precum și experiența personală, propunem o altă abordare asupra termenului rezonabil de soluționare a cauzelor penale. Această propunere constă în stabilirea unor perioade clare de efectuare a urmăririi penale, adică stabilirea unor termeni concreți.

Discuții, critici și argumente pot fi multe, atât pentru, cât și împotriva acestei idei. Bineînțeles că propunerea este provocatoare, însă considerăm că justiția trebuie să fie una limitată în termeni, deoarece acest lucru ține în mod imperativ de organizarea justiției. Reiterăm că „Folosirea termenelor limitative privește asigurarea bunei-administrații a justiției și respectarea, în special, a principiului securității juridice.” [21, pct. 44]

Propunem să analizăm unele norme procesuale penale, care în viziunea noastră argumentează poziția expusă. Astfel, potrivit art. 132/1 alin. (2) pct. 1) CPP, „Măsurile speciale de investigații se dispun și se efectuează dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții: pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal și/sau poate fi prejudiciată considerabil activitatea de administrare a probelor.”

Art. 132/4 alin. (7) CPP prevede că „Măsura specială de investigații se dispune pe o perioadă de 30 de zile cu posibilitatea de a fi prelungită întemeiat până la 6 luni, cu excepțiile stabilite de prezentul cod.” Din analiza normelor procesuale ce prevăd măsurile speciale de

investigații, acestea se dispun pe un termen de cel mult 3 luni și, respectiv, 6 luni.

Prin urmare, dacă analizăm prevederile art. 132/1 alin. (2) pct. 1) CPP desprindem că măsura se dispune și se efectuează dacă pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal definit în art. 1 alin. (2) CPP. Cu alte cuvinte, **toate acțiunile de urmărire penală nu au dat succes și nu mai există o altă cale de a realiza scopul procesului penal.** În același timp, măsurile se dispun și se efectuează dacă există o bănuială rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, cu excepțiile stabilite de lege (art. 132/1 alin. (2) pct. 2) CPP) și dacă acțiunea este necesară și proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului (art. 132/1 alin. (2) pct. 3) CPP).

Totodată, potrivit art. 186 alin. (6) și (8) CPP, „În privința aceleiași fapte și aceleiași persoane, arestul poate fi aplicat, **pentru ambele faze ale procesului penal, pe un termen de cel mult 12 luni cumulativ (...).** Pentru învinuții, inculpații **minori** durata totală de ținere în stare de arest preventiv **nu poate depăși termenul de 8 luni.**” Astfel, în cazul aplicării arestului preventiv situația este una clară, adică din momentul privării persoanei de libertate și până la pronunțarea sentinței de către instanța de fond pentru adulți termenul maxim este de 12 luni, iar pentru minori de 8 luni. Aceste termene sunt prevăzute pentru ambele faze ale procesului penal, adică pentru faza de urmărire penală și cea de judecată. Prin urmare, procurorul trebuie să transmită cauza penală în instanță cel mult în 4-6 luni de la privarea de libertate a bănuitului sau învinuitului.

Organele de constatare, în temeiul art. 273 alin. (3) CPP, după ce au fost sesizate, întreprind acte de constatare, iar după stabilirea bănuielii rezonabile, în termen de 24 de ore, sesizează organul de urmărire penală sau, după caz, procurorul. Termenul de examinare a acestor materiale este stabilit organului de constatare de 30 zile în temeiul art. 11 alin. (2) din

Legea nr. 216 din 29.05.2003. [13] Despre termenul de examinare a altor informații cu privire la infracțiuni ne-am expus în alte lucrări [8, p. 166-169], de aceea nu vom aduce argumente suplimentare în această lucrare.

Ulterior, organul de urmărire penală, în temeiul și condițiile art. 274 alin. (1) CPP, începe urmărirea penală sau propune procurorului neînceperea acesteia. Termenul de examinare a sesizării este de cel mult 30 zile. Urmărirea penală în unele cazuri poate fi terminată în câteva zile, iar în altele poate dura mai mult timp. Totuși, luând în calcul argumentele referitoare la măsurile speciale de investigații expuse mai sus, propunem ca durata examinării unei cauze penale să fie efectuată în termen rezonabil, dar nu mai mult de un an de zile, perioadă în care nu se vor include cele 60 de zile de până la începerea urmăririi penale.

În doctrină întâlnim opinii ce nu agreează stabilirea unor termene concrete de examinare a cauzelor penale. Astfel, profesorul Grigore Gr. Theodoru menționează că „În unele legislații se fixează o durată limită de soluționare a cauzei – 6 luni, un an; o astfel de abordare a duratei procesului nu ține seama însă de gradele diferite de complexitate a cauzelor penale, prin numărul de infracțiuni urmărite și judecate, numărul inculpaților, al celorlalte părți, dificultatea probatoriilor, încărcarea instanțelor cu un număr prea mare de cauze penale etc.” [10, p. 55]

Noi venim cu o altă abordare asupra termenului rezonabil, și anume: termenul de soluționare a cauzei penale la faza urmăririi penale să fie fixat de maxim un an, cu posibilitatea prelungirii acestui termen în cazul comisiilor rogatorii internaționale, efectuarea expertizelor economico-financiare, în construcții, merceologice, complexe (termenul de efectuare a acestor expertize poate dura mai mult de 6 luni), numărul inculpaților și a părților vătămate, numărul mare al martorilor. Cu alte cuvinte, propunem și unele excepții în anumite cazuri complicate.

În logica de idei expusă, stabilirea unor termene concrete va disciplina organul de ur-

mărire penală și procurorul în vederea netergiversării urmăririi penale, bineînțeles cu garantarea tuturor drepturilor părților în proces. Stabilirea acestei reguli va fi doar în interesul justiției, deoarece astăzi organul de urmărire penală examinează ani în șir cauzele penale, fără a se lua o decizie pe marginea lor. În ne-numărate cauze s-au observat perioade lungi în care termenul urmăririi penale se prelungeste din lună în lună, neefectuându-se nicio acțiune procesuală.

În același timp, stabilirea termenelor concrete pentru efectuarea urmăririi penale va obliga și va disciplina organul de urmărire penală de a acționa operativ în vederea administrării probelor. Urmărirea penală, în condițiile art. 287/1 CPP, poate fi suspendată, iar în cazul în care vor apărea probe noi, stabilirea locului învinutului care se sustrăgea de la urmărirea penală, însănătoșirea învinutului sau identificarea persoanei ce poate fi pusă sub învinuire, urmărirea penală poate fi reluată în orice moment. Tot aici, părțile au dreptul de a ataca deciziile luate de suspendare sau orice alte decizii (de exemplu, de încetare, clasare sau scoatere de sub urmărirea penală), care iarăși este un garant pentru ei și își pot astfel exercita pe deplin drepturile lor.

Un ultim argument este intenția legislatorului de a exclude termenele și prelungirea lor, prevăzute la art. 259 CPP. Susținem această poziție în lumina stabilirii termenelor propuse de noi. Or, în caz contrar organul de urmărire penală va examina infracțiunile ani în șir, fără a se lua o decizie în ordinea art. 291 sau 287/1 CPP.

Cele relatate în prezenta publicație ne-au trezit interesul de a analiza ideea oportunității de a considera termenul rezonabil al procesului penal în calitate de principiu fundamental. Pentru aceasta este necesar a analiza criteriile ce determină un principiu al procesului penal. Astfel, cele mai esențiale criterii în acest sens sunt:

Principiul constituie o reglementare fundamentală diriguitoare. Pornind de la ideea

că principiile stau la baza formării întregului sistem de drept procesual penal, menționăm faptul că cerința termenului rezonabil al procesului penal are o poziție juridică definitorie, diriguitoare. Aceasta se caracterizează prin faptul că cerința caracterului rezonabil a termenelor este luată în considerare atât în stabilirea legislativă a termenelor în procesul penal, cât și de către organul de urmărire penală sau de către instanța de judecată în desfășurarea activităților procesuale. Poziția sau reglementarea diriguitoare înseamnă că cerința unui termen rezonabil în cadrul procedurilor penale se aplică tuturor participanților la proces și este obligatorie pentru toți;

Toate principiile procesului penal ar trebui să aibă un caracter normativ. Referindu-ne la termenul rezonabil al procesului penal, acesta este reglementat atât de actele internaționale (CEDO, PIDCP etc.), cât și în actele normative interne (Constituție și CPP);

Principiile sunt reguli cu caracter general în raport cu alte norme procesuale. Potrivit acestui criteriu, menționăm că termenul rezonabil al procesului penal cuprinde reguli cu caracter general în raport cu alte reguli care reglementează condițiile speciale și stabilesc termeni de înfăptuire a acțiunii sau a unui act procedural. Prin urmare, art. 20 CPP stabilește condiții și criterii generale, pe când alte norme stabilesc în concret termene de efectuare a acțiunii procesuale sau de întocmire a unui act procedural;

Principiile trebuie să fie aplicabile în toate fazele și etapele procesului penal. Analizând normele de procedură penală, constatăm că termenul rezonabil este aplicabil în toate fazele

și etapele procesului penal;

Fiecare principiu are un conținut propriu, dar în același timp toate principiile sunt legate între ele, adică trebuie să intercaleze. Putem observa că principiul desfășurării procesului penal în termen rezonabil are un conținut propriu independent, diferit de alte principii, și anume: acest principiu reglementează reguli și condiții stabilite în legea procesuală penală, impune respectarea termenelor procesului penal și stabilește responsabilitatea organelor judiciare pentru nerespectarea acestora.

Concluzii. Analiza celor expuse demonstrează că termenul rezonabil constituie un principiu fundamental al procesului penal, care conturează ordinea juridică, disciplinează și responsabilizează părțile în proces.

Din analiza efectuată deducem că nu există o practică uniformă privind începerea curgerii termenului rezonabil și a acuzației în materie penală, de aceea recomandăm CSJ să întreprindă măsuri în vederea emiterii unei recomandări metodice cu privire la acest subiect. Totodată, considerăm oportună modificarea și completarea art. 63 CPP, ca să prevadă în concret aceste deziderate.

Constatăm că termenul rezonabil curge din momentul reținerii, emiterii ordonanței sau încheierii de aplicare a măsurilor preventive neprivative de libertate, emiterii ordonanței de recunoaștere în calitate de bănuț (învinuit), emiterii ordonanței sau a încheierii de aplicare a sechestrului, a percheziției, a măsurilor speciale de investigații, a audierilor sau orice alte acțiuni procesuale în raport cu persoana. Or, aceste acțiuni, după noi, creează repercusiuni importante asupra situației persoanei.

Referințe bibliografice:

1. Bălan Cristian, Termenul rezonabil în procesul penal român, Editura Hamangiu, București, 2021 p. 34.
2. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Urmărirea penală, Curs universitar, Chișinău, 2020, p. 54, 55.
3. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Urmărirea penală, Editura Cartea Militară, Chișinău, 2021, p. 55-57.
4. Ostavciuc Dinu, Aspecte procesual-penale și tactici criminalistice privind cercetarea

- traficului de copii. Teză de doctor în drept, p. 140, 141. Disponibilă: http://www.cnaa.md/files/theses/2015/22551/dinu_ostavciuc_thesis.pdf [accesată: 16.09.2022].
5. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și reglementările naționale. *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*, 2020, p. 87.
 6. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Efectuarea acțiunilor procesuale la faza urmăririi penale, în conformitate cu prevederile legislației procesuale penale a Republicii Moldova, *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*, Ediția nr. 14, Chișinău, 2021, p. 16, 17 și altele.
 7. Ostavciuc Dinu, Osoianu Tudor, Procedura de examinare a cererilor de accelerare a urmăririi penale în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală – analiza legislației, doctrinei și jurisprudenței, *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*, p. 123-132. Disponibilă: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/547/anale_st_nr_14_2021%20118-133.pdf?sequence=1&isAllowed=y [accesată: 16.09.2022].
 8. Ostavciuc Dinu, Sesizarea organului de urmărire penală, Chișinău, 2020, p. 166-169.
 9. Poalelungi Mihai, Dolea Igor, Vîzdoagă Tatiana [et al.], *Manualul judecătorului pentru cauze penale*, Chișinău, 2013, p. 69.
 10. Theodoru Grigore Gr., *Tratat de Drept procesul penal*, Ediția a 3-a, Editura Hamangiu, 2013, p. 55.
 11. Udrioiu Mihail, *Procedură penală. Partea generală, Sinteze și Grile*, Ediția a 6-a, revizuită și adăugită, Volumul I, Editura C.H. Beck, București, 2019, p. 47.
 12. Legea nr. 100 din 22.12.2007 cu privire la actele normative. Publicat: 12.01.2018 în Monitorul Oficial Nr. 7-17 art. 34.
 13. Legea nr. 216 din 29.05.2003 cu privire la Sistemul informațional integrat automatizat de evidență a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni. Publicat: 08.08.2003 în Monitorul Oficial Nr. 170-172 art. 695.
 14. DCC din 29.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 63 alin. (1) punctele 1)-3) și alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală (recunoașterea calității de bănuț a persoanei) (pct. 29). Disponibilă: <https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d25201820g2018c736f.pdf> [accesată: 14.09.2022].
 15. DCC nr. 4 din 20.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 206g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menținere a statutului de învinuit al persoanei) (pct.30).
 16. DCC nr. DCC73/2019 din 14.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 92g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 337 din Codul de procedură penală (consemnarea declarațiilor părților și ale martorilor în ședința de judecată).
 17. DCP CSJ din 25.04.2008 emisă în cauza L. și alții, Dosarul nr. 1ra-357/08 (pct. 5.2.); DCP CSJ din 26.11.2013 emisă în cauza T. A., Dosarul nr. 1ra-03/13.
 18. Decizia nr. 60 din 25.04.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 77g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a textului „într-un sediu unic” din articolul 2 alin. (3) al Legii nr. 76 din 21 aprilie 2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești (pct. 16).
 19. DPCP CSJ din 22.02.2019, emisă în Dosarul nr. 4-1ril-2/2019 (pct. 7.3., teza 11). Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=9 [accesată: 14.09.2022].
 20. DCPL CSJ din 17.06.2021, Dosarul nr. 1ra-14/2021, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18989 [accesată: 16.09.2022].

21. HCC nr. 6 din 19.03.20019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 265 alin. (2) din Codul de procedură penală (contestarea refuzului organului de urmărire penală de a primi plângerea sau denunțul privind comiterea unei infracțiuni) (pct. 44).
22. HP CSJ nr. 3 din 09. 06. 2014 Cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (pct.13).

BIBLIOGRAFIE:

1. Constituția Republicii Moldova.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova.
3. Legea nr. 100 din 22.12.2007 cu privire la actele normative. Publicat: 12.01.2018 în Monitorul Oficial Nr. 7-17 art. 34.
4. Legea nr. 216 din 29.05.2003 cu privire la Sistemul informațional integrat automatizat de evidență a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni. Publicat: 08.08.2003 în Monitorul Oficial Nr. 170-172 art. 695.
5. DCC nr. 4 din 20.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 206g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menținere a statutului de învinuit al persoanei).
6. DCC din 29.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 63 alin. (1) punctele 1)-3) și alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală (recunoașterea calității de bănuț a persoanei). Disponibilă: <https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d25201820g2018c736f.pdf> [accesată: 14.09.2022].
7. DCC nr. 60 din 25.04.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 77g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a textului „într-un sediu unic” din articolul 2 alin. (3) al Legii nr. 76 din 21 aprilie 2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești.
8. DCC nr. DCC73/2019 din 14.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 92g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 337 din Codul de procedură penală (consemnarea declarațiilor părților și ale martorilor în ședința de judecată).
9. HCC nr. 6 din 19.03.2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 265 alin. (2) din Codul de procedură penală (contestarea refuzului organului de urmărire penală de a primi plângerea sau denunțul privind comiterea unei infracțiuni).
10. DCP CSJ din 25.04.2008 emisă în cauza L. și alții, Dosarul nr. 1ra-357/08.
11. DCP CSJ din 26.11.2013 emisă în cauza T. A., Dosarul nr. 1ra-03/13.
12. DCSJ în cauza C. V., emisă în Dosarul nr. 4-1re-113/2020. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2037 [accesată: 14.09.2022].
13. DPCPCSJ din 22.02.2019, emisă în Dosarul nr. 4-1ril-2/2019. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=9 [accesată: 14.09.2022].
14. Extras DCPL CSJ din 17.06.2021, Dosarul nr. 1ra-14/2021, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18989 [accesată: 16.09.2022].
15. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al CSJ din 28.06.2012 în cauza SRL „A.-M.” c. Ministerului Finanțelor – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2r-444/12). Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php [accesată: 16.09.2022].
16. Încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 20.02.2017, emisă în Dosarul nr. 10-657/2017.
17. HP CSJ nr. 3 din 09. 06. 2014 Cu privire la

- aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.
18. Recomandarea nr. 71 a CSJ cu privire la judecarea recursului împotriva încheierilor adoptate în ordinea prevăzută de art. 313 CPP.
 19. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Urmărirea penală, Curs universitar, Chișinău, 2020.
 20. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și reglementările naționale. Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, 2020.
 21. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Efectuarea acțiunilor procesuale la faza urmăririi penale, în conformitate cu prevederile legislației procesuale penale a Republicii Moldova, Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Ediția nr. 14, Chișinău, 2021.
 22. Ostavciuc Dinu, Osoianu Tudor, Procedura de examinare a cererilor de accelerare a urmăririi penale în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală – analiza legislației, doctrinei și jurisprudenței, Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Disponibilă: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/547/anale_st_nr_14_2021%20118-133.pdf?sequence=1&isAllowed=y [accesată: 16.09.2022].
 23. Ostavciuc Dinu, Aspecte procesual-penale și tactici criminalistice privind cercetarea traficului de copii. Teză de doctor în drept. Disponibilă: http://www.cnaa.md/files/theses/2015/22551/dinu_ostavciuc_thesis.pdf [accesată: 16.09.2022].
 24. Ostavciuc Dinu, Sesizarea organului de urmărire penală, Chișinău, 2020.
 25. Cristian Bălan, Termenul rezonabil în procesul penal român, Editura Hamangiu, București, 2021.
 26. Udrioiu Mihail, Procedură penală. Partea generală, Sinteze și Grile, Ediția a 6-a, revizuită și adăugită, Volumul I, Editura C.H. Beck, București, 2019.
 27. Mihai Poalelungi, Igor Dolea, Tatiana Vîzdoagă [et al.], Manualul judecătorului pentru cauze penale, Chișinău, 2013.
 28. Theodoru Grigore Gr., Tratat de Drept procesul penal, Ediția a 3-a, Editura Hamangiu, 2013.

DESPRE AUTOR

Dinu OSTAVCIUC,

*dr., conf. univ.,
rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: ostavciuc@mail.ru,
ORCID ID: 0000-0001-5317-3296*